

УДК 811.162.1

DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-1-3>

Специфіка викладання і навчання польської мови україномовних мовців

Козаченко Олексій Миколайович¹

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

E-mail: kozachenko.an@ukr.net

У статті на підставі теоретичного аналізу наукових досліджень визначено стан та основні методологічні й теоретичні підходи щодо вивчення польської мови. Досліджено питання змісту навчання польської мови, яке має узгоджуватись із відповідними рівнями мовленнєвої компетенції. Особливу увагу приділено питанню лінгвокраїнознавчого змісту навчання, через це проаналізовано роль тексту як основного компонента навчання польської мови, що має специфічні ознаки функціонування та реалізації семантики лексичних одиниць. Окреслено шляхи конкретизації методики роботи із польським текстом на заняттях, визначено значення граматичного матеріалу у вивченні мови та його вплив на формування позитивної мотивації до навчання.

Ключові слова: методика вивчення польської мови, зміст навчання, рівні навчання, лінгвокраїнознавство, текст, мотивація, комунікативні компетенції.

Вступ. У контексті приєднання України до європейського освітнього простору важливе місце посідає питання якості навчання іноземних мов. Зростання зацікавленості до вивчення польської мови останнім часом змушує більш детально придивлятися до багатьох питань, які конкретизують освітній процес. Зазначмо відсутність ґрунтовних досліджень з методики викладання польської мови українців. Нечисленні наукові розвідки викладачів-практиків є надзвичайно цікавими та корисними, однак є розрізненими і не створюють цілісної картини. Викладачеві часто доводиться самотужки, покладаючись переважно на власний досвід та інтуїцію, долати проблеми, пов'язані із вирішенням питань змісту та методів навчання, формуванням індивідуальної стратегії поведінки із значною кількістю переважно закордонної навчально-методичної літератури, здійснення складної роботи із контрактивного порівняння мовних фактів споріднених мов тощо. Зауважимо, що подекуди такий підхід до організації навчання може виявитись досить вигідним і мати певні позитивні результати. Актуальними є наукова розробка і практичне впровадження оновленої системи навчання польської мови, яка часом не встигає реагувати на зростаючі вимоги споживачів освітніх послуг.

Мета та завдання дослідження. Таким чином, актуальною є потреба у здійсненні аналізу найбільш дискусійних аспектів викладання польської мови на сучасному етапі, що і є метою нашої статті. Досягти поставленої мети плануємо, схарактеризувавши кілька аспектів побудови стратегії навчання польської мови. По-перше, зміст навчання, що має узгоджуватись із відповідними рівнями мовленнєвої компетенції, співвідносні із вимогами, прийнятими на загальноєвропейському рівні. Розуміння вимог до рівня сформованості мовленнєвих компетенцій може надати цілком конкретну відповідь на ключове запитання щодо змісту навчання. По-друге, традиційно багато уваги надається лінгвокраїнознавчому змістові навчання іноземної мови. Важливо у цьому зв'язку наголосити на актуальності дослідження тексту як основного компонента навчання мови, особливо польської, що має специфічні ознаки функціонування та реалізації семантики лексичних одиниць у порівнянні із українською мовою. Широке поле для досліджень убачаємо у конкретизації методики роботи із польським текстом на заняттях з аудиторією на більш високих рівнях. По-третє,

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов українсько-німецького інституту Одеського національного політехнічного університету

значення граматичного матеріалу при вивченні мови, що торкається засновничого питання методів навчання.

Результати дослідження. Умови для об'єднання системи вищої школи у європейських країнах формувались протягом багатьох десятиліть і навіть століть. Не заперечуючи проти безсумнівної важливості інтеграції національної освіти у європейський простір, викладачі-практики відзначають, що в Україні ці процеси з цілої низки причин мають свої особливості. Ці дискусійні питання викликають не лише академічне зацікавлення, а мають радше суто практичне спрямування. Головне з них – чи існує потреба у розвиткові мовної освіти у рідній європейській аж такою нагальною? Чимало авторів дискусійних публікацій саме так ставлять питання. На наше переконання, маємо узгоджувати вітчизняні стандарти із європейськими, оскільки вони (європейські освітні стандарти) довели власну конкурентну спроможність у сучасному світі. Щодо практичного аспекту такої інтеграції та узгодженості, відзначимо також, що вона є життєвою необхідною під час вивчення польської мови українцями. Адже об'єктивною обставиною є те, що польську вивчають переважно особи, які прагнуть погодити власний рівень володіння із вимогами польських національних стандартів. Це є життєво необхідним і мотивуючим чинником щодо вибору відповідного курсу навчання. До того ж значна кількість навчальних посібників, які наявні у вітчизняному освітньому просторі, погоджені і стандартизовані відповідно до загальноприйнятих європейських рівнів володіння мовою. На нашу думку, мають бути вирішеними такі завдання: створення скоординованої системи зрозумілих і стандартних рівнів оцінювання; перехід до поетапної структури мовної освіти; встановлення відносно чітких часових меж отримання певного рівня володіння мовою; запровадження децентралізованих механізмів акредитації освітніх установ і програм у співпраці з центрами оцінювання рівня мовної освіти за кордоном. Згодом ці завдання мають бути доповнені низкою інших, що стосуються проблем безперервної освіти, підвищення конкурентоспроможності європейської освіти на світовому ринку освітніх послуг, що надзвичайно швидко розвивається.

Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови торкається питання національно специфічного світосприйняття суб'єкта навчання. Вільгельм фон Гумбольдт стверджував, що різні мови – це не різні позначення однієї й тієї самої речі, а різне її бачення (Гумбольдт, 1984: 167). Мова змушує людину сприймати й засвоювати світ. Саме тому сприйняття світу індивідом відбувається через рідну мову. Отож, погляд на світ не лише універсальний, а й яскраво національний. Вивчаючи іноземну мову, учень має здійснити складний процес декодування, формування на підставі власного досвіду пізнання логічну та ефективну модель, що дозволить вповні реалізувати комунікативну компетенцію іншою, не відомою до цього часу мовою. Відбувається складний процес створення мовної картини світу засобами іноземної мови. На думку дослідників, національно-мовний образ світу як цілий комплекс понять і відношень, що фіксується мовною системою певного етносу, виявляється на різних мовних рівнях (Данилюк, 2014: 68). Найбільш яскраво він виявляється у лексико-семантичній, фразеологічній та синтаксичній системах мови, зокрема у групі слів і словосполучень. А. Науменко у цьому зв'язку пише про важливість широкого контексту, фонових знань, «набір типових, клішованих висловів, які складають певний фрагмент соціального буття» (Науменко, 2005: 57). Відзначимо складність та специфічність польської мови, що із власною, досить специфічною навіть для слов'янської аудиторії, картиною світу спричиняє значні труднощі під час навчання. І це не лише традиційні, описані вже в методиці, факти розбіжності у номенклатурі граматичних понять. Описовість та досить сувора закріпленість зв'язків між словами у польській мові – явище, природа якого пов'язана із механізмом категоризації довколишнього світу носієм національної мови, ускладнює процес формулювання висловлювань польською мовою. На нашу думку, ефективна організація роботи із текстом під час вивчення польської мови дозволить значною мірою подолати ці специфічні труднощі.

Виховний компонент навчання іноземної мови має усі шанси успішно реалізуватись завдяки відбору оригінальних текстів певного тематичного спрямування. Такій підхід допомагає залучити до освітнього процесу значні виховні можливості мови завдяки використанню потенціалу соціокультурного складника. Безперечно, текст, як цілісний об'єкт сприйняття, не повинен втручатись і змінювати погляди та переконання особи, яка завдяки підвищеному рівню зацікавленості та, до певної міри, підвищеної відкритості до сприймання нової інформації іноземною мовою, є вразливою у цьому сенсі. Питання змісту виховної

функції навчання, що в недалекому минулому було надто переобтяжене ідеологемами, тепер викликає у вчених-методистів часом острах, а часом – зводиться до формального оновлення старого. Не заглиблюючись детально у це питання, можемо лише наголосити на важливості та принциповості виховання засобами іноземної мови. Переконані, що головною метою лінгвокраїнознавства є формування якостей майбутнього користувача іноземної мови, збагачення лінгвістичного соціокультурного досвіду. Одним з важливих питань є формування, розуміння і еволюції слів і словосполучень, які отримали у літературознавстві і лінгвістичному аналізі тексту назву «мовні знаки культури». Розгляд цього питання передбачає дослідження традицій народу, певних світоглядних позицій національних носіїв мови. Стійкі семантико-асоціативні образи, які прийнято називати мовними знаками культури, є предметом аналізу етнографії, лінгвістики, фольклористики, психолінгвістики. У наш час проблема національного менталітету стає дедалі актуальнішою, зокрема у вивченні іноземної мови. Кінцевою метою застосування лінгвокраїнознавчих знань є якісне підвищення рівня та глибини володіння новою мовою.

Формування системи уявлень про мову можливе переважно за умови цілісного сприйняття та засвоєння різноманітних її аспектів. Таку можливість може надати навчальний неадаптований текст. Робота із текстом при вивченні польської мови набуває особливої ваги. Адже формування комунікативних навичок володіння мовою на різних етапах пов'язане із засвоєнням не лише значень окремих слів (впливає переважно на успішність розуміння усних висловлювань та друкованих текстів), а й великих синтаксичних конструкцій. Саме в такий спосіб можливо сформувати мовленнєві навички. Важливим для розуміння магістрального напрямку викладання мови є усвідомлення важливості тексту як середовища, у якому функціонує національна мова. Не заглиблюючись у теорію лінгвістичного поля (праці Ф. Барлета, М. Мінського, Й. Тріра, Ч. Філлмора), зазначимо, що для методичної теорії надзвичайно важливим є трактування представниками структурної лінгвістики понять семантики, фрейму, концепту, ситуації мовленнєвого спілкування. У цьому зв'язку важливими є критерії відбору текстів відповідної тематики, які б відповідали різноманітним комунікативним потребам активного користувача польської мови. У зв'язку із цим варто відзначити наявність значної кількості посібників з польської мови, що містять такий матеріал.

Інше питання торкається шляхів опрацювання значних масивів текстової інформації, запам'ятовування і ефективного використання, наближаючись до стандартів носія національної мови. Як вдалий приклад можемо відзначити метод читання Іллі Франка, який досить широко використовується у сучасних методиках викладання іноземних мов, зокрема польської. Такий шлях роботи із текстом є, на нашу думку, лише перший, ознайомчий етап засвоєння аутентичних конструкцій носіїв національної мови. Завдання цього методу полягає в ознайомленні із живою мовою, а спосіб подання матеріалу допомагає користувачеві, залежно від рівня мотивації, визначитись із ступенем його опанування. Найбільш прийнятним, за нашими спостереженнями, є читання і розуміння, що суттєво поповнює пасивний словниковий запас учня. В окремих випадках учні здатні відтворювати окремі, найбільш, на їхню думку, цікаві звороти і конструкції. На наш погляд, такий підхід є базою для подальшої конкретизації та адоптації учня до конкретних умов навчання.

Запорукою успішного функціонування ефективної моделі навчання є усвідомлення учнями важливості здійснення певних освітніх дій. Дані психологічних досліджень, зокрема праці О. Дашкевича, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, вказують на важливість мотиву як рушійної сили навчання. Мотив – це те, що спонукає до здійснення певної дії. Найголовнішим, на нашу думку, є бажання навчитися володіти мовою на рівні, достатньому для сприймання інформації. З огляду на спорідненість польської мови з українською, досягнення такої цілі є досить простим завданням. Учні швидко починають розуміти нескладні за змістом тексти, сприймають живе мовлення. І це є своєрідним стимулом до подальшого навчання. Важливо підтримати в учнях таку уявну успішність і впевненість у власних лінгвістичних здібностях. Уміння сприймати іншомовну інформацію є лише запорукою подальшого прогресу в навчанні. У цей період необхідно докласти всіх зусиль, залучити увесь арсенал педагогічних прийомів, аби підтримати цей рівень позитивної мотивації і почати формувати мовленнєві навички. Якісна мовленнєва активність можлива лише за умов володіння хоча б незначним запасом слів. Приєднуючись до думки авторитетних дослідників граматичного аспекту навчання іноземних мов (К. Ганшина,

Є. Пассов, І. Рахманов), відзначимо також важливість оволодіння знаннями з граматики, які мають трансформуватися у вміння та навички. Ці два компоненти (лексика та знання граматичної структури мови) здатні стати надійним підґрунтям у формування мовленнєвих умінь та навичок.

Учені-лінгвісти та методисти (М. Кочерган, М. Пентиліук, Л. Ставицька, М. Хорошковська) відзначили настійну необхідність розробки нового типу програм, підручників і методичних посібників, з допомогою яких здійснювався б освітній процес в умовах білінгвізму на контрастивно-альтернативній основі – вивчення, здебільшого, з виявленням їх подібностей і відмінностей. Аналіз різних аспектів цієї проблеми у практиці викладання іноземної мови виявив деякі особливості навчання із застосуванням міжмовного порівняння (зіставлення, протиставлення), аналогії, що певною мірою сприяло розвитку педагогічної науки. Безсумнівно наукову та практичну цінність мають спроби лінгвістів, психологів, лінгводидактів розкрити сутність контрастивно-альтернативного вивчення мов. Важливим, на наш погляд, також є формування в учнів хоча б елементарних навичок мовного аналізу та використання позитивного лінгвістичного досвіду рідної мови. Викладач має вправно інтегрувати знання з рідної мови до пояснень складних і, на перший погляд, незрозумілих фактів з граматики іноземної мови. Сформуванню українсько-польську білінгвальну модель цілком реально, враховуючи значний досвід зіставного вивчення української та польської мов (праці Р. Алімпієва, Й. Дзендзелівського, В. Кононенка, І. Мразека, К. Трохимовича). Останніми роками спостерігається зростання зацікавленості до вивчення двох мов у зіставних аспектах. Лінгвістична типологія – напрям, який був і залишається провідним у сучасному мовознавстві, і завданням якого є порівняльне вивчення типологічних властивостей мов незалежно від характеру генетичних відношень між ними. У науковій методичній літературі широко відомі праці, присвячені проблемам навчання тієї чи тієї мови в умовах штучного або природного білінгвізму з урахуванням процесів відбору та розподілення лексичного матеріалу для навчання (К. Ганьшина, Є. Кувшинова, О. Лівшиц, І. Рахманов, Є. Кувшинова). Мовний матеріал є підґрунтям для формування умінь і навичок. Комплексного підходу, таким чином, вимагають питання способу організації, поступовості впровадження в освітній процес такого матеріалу. Під комплексністю розуміємо наявність у матеріалі вивчення усіх аспектів мови, що вивчається: фонетико-інтонаційного, лексичного, граматичного, лінгвокраїнознавчого. Важливо також допомогти усвідомити учням, що засвоєння граматичної структури польської мови є прикрою для більшості, однак необхідною. Оскільки пересічний користувач польської мови як іноземної, на відміну від національного її носія, позбавлений значного ліміту часу, протягом якого він засвоював, а фактично здійснював декодування граматичної структури мови без усвідомлення та запам'ятовування номенклатури понять, явищ. Мусимо здійснити такий якісний стрибок в опануванні мови значно швидше, застосовуючи передовсім метод порівняння граматичних систем рідної та іноземної мов. Здійснення порівняння, як складники процесу мислення, є природним і закономірним явищем людської свідомості: «порівняння є основою будь-якого розуміння і будь-якого мислення. Про все у світі ми дізнаємося не інакше, як через порівняння» (Ушинський, 1939: 436). Щодо викладання польської мови в україномовній аудиторії – маємо докласти максимальних зусиль, аби зробити цей процес більш системним та послідовним. Окрема увага має приділятися формуванню у викладача відповідного алгоритму дій, що спиралася б на достатній рівень лінгвістичної підготовки.

Майстерність викладача, поєднання різних типів мовленнєвої активності із засвоєнням граматики має повсякчас підтримувати позитивну мотивацію до навчання. Надзвичайно шкідливим, на нашу думку, є той факт, що на заняттях майже не виникає живих ситуацій спілкування, а відповіді на нескладні, однотипні запитання не сприяють мовленнєвій активності і зменшують зацікавленість до навчання. Аби подолати ці прикри недоліки і підтримати достатній рівень мотивації до навчання, необхідно, по-перше, більш ґрунтовно підходити до процесу відбору навчального мінімуму початкового етапу, а, по-друге, застосовувати спеціальні методики комунікативного спрямування. Важливим у цьому зв'язку є методика використання навчального діалогу, до питання якого ми звернемося більш ґрунтовно у подальших дослідженнях. Принципово важливими для формування переліку матеріалів і тем для навчання є також урахування мети й завдань конкретного курсу польської мови та наявного досвіду організації процесу навчання.

Висновки. Узагальнюючи, можна дійти висновку про те, що інтеграція системи навчання польської мови до національних освітніх стандартів країни-носія є необхідним і мотивуючим чинником під час вибору відповідного курсу навчання. Важливим і необхідним є врахування особливостей структури польської мови як специфічного об'єкта світосприйняття під час її вивчення. Формування системи уявлень про мову можливе переважно за умови цілісного сприйняття та засвоєння різноманітних її аспектів. Таку можливість може надати навчальний та неадаптований текст. Ефективна робота із текстом при вивченні польської мови набуває особливої ваги як і засвоєння її граматичної будови. Врахування усіх перелічених аспектів дозволить побудувати ефективну модель навчання та підтримувати позитивну мотивацію учнів.

Література

- Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. *Избранные труды по языкознанию*. Москва: Прогресс, 1984. 400с.
- Данилюк Н. О. Можливості використання лінгвокраїнознавчих словників для вивчення іноземних мов. *Актуальні питання іноземної філології*. Луцьк, 2014. № 1. С. 68–74.
- Манакин В. М. Сопоставительная лексикология. Київ: Знання, 2004. 326с.
- Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ.: Академія, 2012. 288с.
- Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. 416 с.
- Сабітова А. П. Лінгвокраїнознавчий аспект викладання іноземної мови. Київ: Знання, 2013. С. 280–283.
- Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. М.: Наука, 1974. Т.2. 560 с.

Специфика преподавания и обучения польскому языку украиноязычных говорящих

Козаченко Алексей Николаевич²

Одесский национальный политехнический университет, Одесса, Украина

В статье на основе теоретического анализа научных исследований определено состояние и основные теоретические подходы, касающиеся изучения польского языка. Рассматриваются вопросы содержания обучения польского языка, которое должно согласовываться с соответствующими уровнями речевой компетенции. Особое внимание отводится вопросу лингвострановедческого содержания обучения. В связи с этим исследуется роль текста как основного компонента изучения польского языка, который обладает специфическими особенностями функционирования и реализации семантики лексических единиц. Обозначены пути конкретизации методики работы с польским текстом на занятиях с аудиторией на более высоких уровнях. Поднимаются вопросы о значении грамматического материала в изучении языка и его влиянии на формирование позитивной мотивации обучения.

Ключевые слова: методика изучения польского языка, содержание обучения, уровни обучения, лингвострановедение, текст, мотивация, коммуникативные компетенции.

Consideration of certain teaching aspects in the development of an effective model of teaching the polish language

Kozachenko Oleksiy³

² кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков украинско-немецкого института Одесского национального политехнического университета

³ Ph.D. in Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Foreign Languages Chair at Ukrainian-German Educational and Research Institute, Odessa National Polytechnic University

The state and main methodological and theoretical approaches concerning the study of the Polish language are determined in the article on the basis of theoretical analysis of scientific research. The relevance of the study is connected with the necessity of scientific development and practical implementation of the new system of teaching the Polish language and the need to carry out an analysis of the most controversial aspects of teaching the Polish language at the present stage, which outlines the purpose of the article. The theoretical analysis of several aspects regarding the construction of the strategy aimed at teaching the Polish language is represented in the article. The author considers the issue concerning the teaching content, which should be consistent with the respective levels of speech competence. Attention is paid to the issue of linguistic and ethnographic content. In this regard, attention is drawn to the role of the text as the main component in learning the Polish language which has specific features of the functioning and manifestation of lexical units semantics in comparison with the Ukrainian language. An attempt is made to concretize the methods of working with the Polish text at higher levels. The issue regarding the significance of grammatical material in language learning and its influence on the formation of positive motivation for learning is highlighted. In the conclusions, the importance to integrate the system of teaching / learning Polish into the national educational standards of the host country is emphasized, taking into account the structural features of the Polish language as a specific object of world perception. The formation of the language representations system is provided mainly under conditions of holistic perception and assimilation of its various aspects. Such an opportunity can be given due to an educational non-adapted text, the effective work with this kind of text as well as the assimilation of its grammatical structure become more important. Taking into account all these aspects will allow building an effective learning model.

Keywords: *methods of learning Polish, teaching content, education levels, Linguistic Country Studies, text, motivation, communicative competencies.*

References

- Gumboldt, V.O. (1984). *O razlichii stroeniia chelovecheskikh yazykov i yego vliyaniia na dukhovnoye razvitiie chelovechestva [About the difference in the structure of human languages and its influence on the spiritual of mankind development]*. Moscow: Nauka [in Russian].
- Danyluk, N.O. (2014). *Mozhlyvosti vykorystannia lnhvokrainoznavchychkh slovnykiv dla vyvchennia inozemnykh mov [Possibilities of using linguistic dictionaries for studying foreign languages]*. *Aktualni pytannia inozemnoyi filolohii – Topical issues of foreign philology*. Luts'k. Vols.1, 68–74 [in Ukrainian].
- Manakin, V.M. (2004). *Sopostavitelnaia leksikologhiia [Comparable lexicology]*. Kyiv: Znannia [in Russian].
- Manakin, V.M. (2012). *Mova i mizhkulturna komunikatsiia [Language and cross-cultural communication]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
- Naumenko, A.M. (2005). *Filologichnyi analiz tekstu (osnovy lnhvopoetyky) [Philological analysis of text (bases of linguistic poetics)]*. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
- Sabitova, A.P. *Lnhvokrainoznavchyi aspekt vykladannia inozemnoi movy [Linguistic and foreign country studies aspect of teaching a foreign language]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Ushinskii, K.D. *Izbrannyye pedagogicheskie sochinenia [Selected pedagogical writings]*. (Vol.2). Moscow: Nauka [in Russian].

Accepted: February 23, 2019

